

BIOLOGIYA DARSLARIDA TALABALARNING TIZIMLI TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Odilov Husniddin
Jizzax Davlat pedagogika
instituti talabasi

Annotatsiya: Zamon talablariga mos ravishda talabalarga har bir fan doirasida chuqur ma'lumotlar berib o'qitish usullarini yanada takomillashtirish hamda tibbiyot, xususan shu sohaga oid bilimlarni rivojlantirish.

Kalit so'zlar: *Ta'lim tog'risida qonun, tizim, geografiya.*

Biologiya (bio... va ..logiya)— tirik tabiat haqidagi fanlar majmuasi. Biologiya hayotning barcha ko'rinishlari: tirik organizmlar va tabiiy jamoalarning tuzilishi va funksiyasini, tirik mavjudotlarning kelib chiqishi va tarqalishi, ularning bir-biri va yo tirik tabiat bilan o'zaro bog'lanishini o'rganadi. Biologiyaning asosiy vazifasi tiriklikning namoyon bo'lishi qonuniyatlarini o'rganish, hayotning mohiyatini ochib berish, tirik organizmlarni sistemaga solishdan iborat. „Biologiya.“ terminini 1892 yilda bir-biridan mustasno tariqasida birinchi bo'lib J. B. Lamark va G. R. Treviranus taklif etishgan. Bu termin T. Roze (1797) va K. Burdax (1800) asarlarida ham uchraydi. O'zbek olimlari ham biologiya faniga o'zining munosib hissalarini qo'shganlar. Qadimda bobolarimizdan Abu Ali Ibn Sino va Abu Rayhon Beruniy kabi olimlar o'zlarining kitoblarida dorivor o'simliklar va ulardan olinadigan dorilar haqida bir qancha ma'lumotlarni yozib qoldirishgan. Ular asosida tibbiy bilimlar shakllangan. Abu Ali ibn Sino bobomiz o'zining "Tib qonunlari" kitobida dorivor o'simliklar va ular yordamida davolanadigan dorilar haqida ma'lumot berib o'tgan dastlabki tibbiyot asoschisi bo'lib uning asari besh asrdan buyon tibbiyotda qo'llanilmoqda. Bularning hammasi inson salomatligini asrashning yo'llari demakdir. Hozirgi kunda kasalliklar avj olgan paytda aynan iqtisod sohasidagina emas tibbiyot sohasida ham yutuqlarga erishilmoqda, yangi-yangi kashfiyotlar qilinmoqda, kasalliklarga davo topilmoqda, mamlakatimizda ham yaratilayotgan har bir islohot albatta o'z samarasini bermoqda xususan ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar kundan kunga takomillashmoqda. Bunga misol qilib kuni kecha prezidentimizning video selektorida ham ta'lim sohasidagi o'zgarishlarning mohiyatini aytib o'tdilar bunda " Yangi O'zbekiston- maktab

ostonasida" shiori ostida ulkan strategik harakatlar ham albatta quvonarlidir. Davlatimiz mana shunday pandemiya sharoitida ham onlayn dars tizimini yaratib biz yoshlarga juda katta imkoniyatlar yaratib berdi. Bundan tashqari rivojlangan mamlakatlar AQSH, Xitoy, Rossiya kabi davlatlar ham bu tizimga o'ldilar O'zbekiston ilk bora onlayn dars tizimini yaratgan mamlakat sifatida e'tirof etildi. Xususan biz talabalarga ham biologiya darsligida tizimli tafakkurni rivojlantirish va berilayotgan bilimlar samarasini oshirish va innovatsion ta'lim tizimini joriy etish maqsadga muvofiq sanaladi. Negaki biologiya darsligi bir qancha sohalar bilan bog'liq ko'p tarmoqli fan hisoblanadi. Misol qilib birgina olma daraxtini olaylik u biologik nuqtayi nazardan olganda hayotiy shakli daraxt bo'lgan o'simlik shox-shabbasi yoyiq lekin biz shu bilangina cheklanib qolmasdan geografik, kimyoviy dalillar bilan yoritib o'rganayotgan bolalarga bir nechta ma'lumotni berib o'tilgani maqsadga bog'liq. Aynan bu pandemiya sharoitida ham tibbiyotning yanada mavqeyi oshdi unga bo'lgan talab yanada kuchaydi bu sohani rivojlantirish esa dastlabki bilimlar asosida shakllanib boradi. Maktab yoshida olingan bilimlar to'planib amaliyotga targ'ib etilsa mamlakatimizda tibbiyotning jadallashuviga olib keladi. Deylik maktab o'quvchilari anatomiya darslarida olgan bilimlari turli xil vaziyatlarda qo'l kelishi mumkun. Masalan, biror bir yaqin insoni aytaylik do'stining qandaydir kasalligi bor unga yordam ko'rsatish kerak yoki suv havzasida cho'milgan bolalardan biri cho'ksa unga birinchi yordam ko'rsatishni bilsa uni hayotini saqlab qolgan bo'ladi. Albatta biz talabalar o'zimizning mutaxassisligimizningina emas, balki boshqa fanlarni ham chuqur o'rganib bolaga bilim berish tizimini takomillashtirishi kerak. Ko'rinib turibdiki bularning hammasi tizimli islohotlarning natijasidir. Aynan, O'zbekiston ham iqtisodiyot va siyosat sohasida ham tizimli rejalarni yo'lga qo'ydi. Tizim bu nima? Tizim bu- ketma-ketlik degani. Ketma-ketlik asosida bajariladigan har bir ishni tizim deb atasak boladi. Albatta har bir talaba ham kelajakda o'z kasbining ustasi, mutaxassisi bo'lib yetishishi uchun o'z oldiga tizimli rejalarni qo'yib olmog'i darkor. Negaki har bir bolaga beriladigan bilimlarimizni samarasi, sifati bo'lmog'i darkor. Birgina biologiya darslari misolida tizimli tafakkurni rivojlantirmog'i lozim. Talaba avval biologiya darslarida o'simliklarning ba'zi turlarini o'rgangan bo'lsa endilikda esa o'simliklarning ko'pgina ajoyib turlarini o'rganadi. O'simlik dunyosidan tortib eng murakkab tuzilgan inson organizmini o'rganish jarayonida talabada tizimli tafakkur rivojlanadi. Bu esa kelajakda biz talabalarning o'z mutaxassisligimizning yetuk kadri bo'lib yetishishimiz uchun yana bir pog'ona hisoblanadi. Har bir talaba o'z tizimiga ega bolmog'i kerak negaki rivojlanishning poydevori.

O'zbekiston ham ta'lim tizimida yangi islohot oshirdi, ya'ni 1997-yil 26-avgustdagi "Ta'lim to'g'risidagi" qonun qabul qilingan bo'lsa, 2020-yilning sentyabr oyida yangi ta'lim tizimidagi qonun joriy etildi. Bu qonun O'zbekistonning ta'lim tizimida chuqur innovatsion o'zgarishlar amalga oshirishidan dalolatdir. Xulosa qilamanki, biz talabalar ham albatta o'z tizimimizga ega bo'lamiz va tanlagan kasbimizda ulkan marralarga erishamiz. Zero bu jannatmonand O'zbekistonimiz yangi kelajagi biz yoshlarning qo'lida.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Internet manbalari. Google.com
2. Biologiya 6-sinf darsligi (2017-yil nashr).